

Adam Bartoszek, Sławomira Kamińska-Berezowska
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wstęp — kim jest socjolog dziś? Wyzwania zawodowe socjologów w refleksji badaczy, studentów i praktyków

Pytanie: „Socjolog, czyli kto?”, należy do pytań o charakterze fundamentalnym. Towarzystwo ono badaczom od chwili powstania socjologii i było bezpośrednio związane z kwestiami kształtowania się odrębności tej dyscypliny nauk społecznych. Od czasu pierwszej instytucjonalizacji socjologii na uniwersytecie w Chicago i rozwinięcia jej praktycznych zastosowań do badań społeczności miejskich czy diagnozowania problemów polityki lokalnej, tożsamości i świadomości społecznej minęło wiele dziesięcioleci (Czekaj, 2007). Jednak sporo postawionych na początku instytucjonalizacji tej dyscypliny pytań dotyczących funkcjonowania socjologów w zmieniającym się społeczeństwie przemysłowym nie straciło aktualności również w warunkach kultur postindustrialnych i ponowoczesnych (Giddens, 2012). Dodatkowo w warunkach społeczeństwa postindustrialnego przed socjologami, jako badaczami i krytykami instytucjonalnych praktyk zarządzania kapitałem ludzkim w systemach korporacyjnych oraz lokalnych, stawiane są nowe wyzwania. Formułując pytania o zapotrzebowanie polskiego rynku pracy na ekspertyzy i badania socjologiczne, o dzisiejsze pozycje zawodowe socjologów i zadania akademickiego kształcenia kadr socjologicznych w naszym kraju, odnosimy się do spraw najistotniejszych dla stanu samowiedzy liderów naszego środowiska i organizatorów praktyk instytucjonalnych. Socjologowie nie są jedynie pośrednim wsparciem wiedzy polityków i strategów biznesowych, planujących warunki rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Są oni również aktorami wielu środowiskowych inicjatyw społecznych, kulturalnych oraz współtwórcami działań organizacji i stowarzyszeń obywatelskich (Wódcz, Kowalczyk, red., 2014). O tych złożonych kontekstach, ważnych dla aktywności zawodowej i tożsamości społecznej socjologów, debatuje się na konferencjach naukowych bez jasnych końcowych kon-

kluzji. Podobnie wypowiediane w mass mediach opinie utytułowanych socjologów, często znacznie różniących się w ocenach przemian gospodarczych i stanu polskich spraw publicznych, można bardzo różnie ujmować i kategoryzować. Pluralizm postaw i poglądów socjologów jako uczestników debaty publicznej wskazuje na wielką złożoność zarówno perspektyw teoretycznych, jak i ram aksjologicznych, na jakich opieramy diagnozy społeczne. W niniejszym tomie pragniemy zestawić cztery kategorie problemów ważnych dla sposobów rozumienia misji społecznej socjologów, rozpoznających sens swojego funkcjonowania na rynku pracy i nauki. Prezentujemy wypowiedzi dotyczące:

- 1) kwestii etycznych,
- 2) problemów rozwoju zawodowego i kariery socjologów,
- 3) zadań i wyzwań socjologów w ramach współczesnego rynku pracy,
- 4) kwestii kapitału kulturowego socjologów i ich tożsamości.

Problemy etyczne kształcenia i rozwoju socjologii

Popularne w potocznym obiegu twierdzenie, że biznes i etyka nie mają z sobą nic wspólnego, zostało sugestywnie obalone już przez Maksa Webera (2010) w jego analizach znaczenia etyki protestanckiej dla rozwoju gospodarki kapitalistycznej. Uwikłania etyczne edukacji wnikliwie analizował Pierre Bourdieu (Bourdieu, Passeron, 1990), wskazując kategorie uczniów, którzy z racji swego pochodzenia i wyższego statusu rodzin, a nie indywidualnych zdolności mają duże szanse odniesienia sukcesu życiowego. Z perspektywy instytucjonalizacji socjologii w Polsce i ugruntowania się jej pozycji jako nauki diagnozującej procesy transformacji społeczeństwa socjalistycznego do gospodarki rynkowej po 1989 roku interesujące jest znaczenie przypisywane kompetencjom badawczym, społecznym i dyspozycjom etycznym w kształceniu socjologów.

Problem ten w swojej publikacji podjęła prof. Danuta Walczak-Duraj. W interesującym eseistycznym opracowaniu skupia ona uwagę na zmienności i nieciągłości biografii zawodowych młodych socjologów, którzy zdobywają znaczny potencjał socjologicznych kompetencji, wyobraźni i humanistycznej wrażliwości. Wskazując na wieloparadygmatyczność teoretycznych podejść i metod socjologii, badaczka postuluje poszukiwanie proporcji w nauczaniu socjologicznych kompetencji twardych i miękkich oraz zwraca uwagę na problemy współpracy tej dyscypliny z innymi naukami. Ważnym wątkiem jej rozważań jest kwestia ról, jakie socjolog może podejmować w procesie humanizowania pracy i gospodarki. Zaakcentowane w wypowiedzi tej autorki jest znaczenie kompetencji etycznych, bo to one, obok kompetencji merytorycznych, decydują o postawie i sylwetce zawodowej socjologa praktyka. Szczególnie ważne jest kształtowanie odporności na pokusy zbyt dużej uległości wobec zleceniodawców, realizowanie rzetelnych badań oraz dostarczenie zleceniodawcom adekwatnej do rzeczywistości interpretacji ich wyników. Badania

socjologiczne mogą bowiem działać niczym nóż z metafory ks. Józefa Tischnera — służyć „krojeniu chleba” lub „zabijaniu”, czyli niszczeniu więzi i zaufania społecznego, a więc celom zgoła odmiennym.

Bardziej pragmatyczny, ale zbliżony w końcowych wnioskach problem porusza w swym artykule Felicjan Byłok. Autor analizuje wyzwania, przed jakimi staje socjolog w badaniach społecznych procesów konsumpcji. Uwaga skoncentrowana jest na problemach interdyscyplinarnej współpracy socjologów z partnerami badań nad konsumpcją, a w szczególności z ekonomistami i specjalistami od zarządzania biznesem i rynkiem. Teza o konieczności łączenia badawczych perspektyw tych nauk jest dobrze argumentowana i poparta interesującymi kontekstami analizy zachowań konsumentów.

Warto podkreślić, że przełom transformacyjny aktywizujący rynkowe reguły gospodarowania w Polsce stworzył nowe szanse zatrudniania socjologów, w tym zwłaszcza w zakresie badań marketingowych, kształtowania zachowań konsumentów oraz rekrutowania i szkolenia profesjonalnych kadr biznesowych. Realizowanie socjologicznych sondaży rynku i opinii zdominowały wyspecjalizowane ośrodki badań rynkowych, które wypełniają zlecenia dużych komercyjnych podmiotów. Przykładem tego typu ośrodka jest spółka Otawa Group, prowadząca badania rynkowe od 1997 roku (zob. <http://otawagroup.pl>). Właśnie w tego typu firmach swoje kariery twórczo realizują absolwenci socjologii Uniwersytetu Śląskiego, co opisuje jeden z założycieli i dyrektorów grupy doradczej — Tomasz Otawa. Jednak takich ośrodków na poziomie regionalnym jest niewiele, a tworzą je nie tylko socjologowie, lecz także ekonomiści, prawnicy czy specjaliści zarządzania. Zadania badawcze i analityczne nie są więc domeną socjologów, a równocześnie ujawniają się liczne dylematy etyczne w praktykach biznesu sondażowego i szkoleniowego, które są wynikiem presji na uzyskiwanie pożądaných wyników w jak najkrótszym czasie przy stosunkowo niskich nakładach finansowych. Wystąpiły też nowe uwarunkowania korzystne dla socjologów jako badaczy opinii i ekspertów w zakresie krytycznych diagnoz praktyk instytucjonalnych. Uwarunkowania te są związane z procedurami wydatkowania środków publicznych, wymagającymi wybierania najtańszych ofert, a dyktat najniższej ceny implikuje przeprowadzanie badań mało profesjonalnych, bo związanych z ograniczaniem kosztów dotarcia do respondentów i brakiem należytej kontroli pracy zespołów ankieterskich. Wyzwania etyczne w pracy socjologa wymagają obecnie znacznie większej uwagi, a bezpośrednio wiążą się one również z funkcjonowaniem interdyscyplinarnych zespołów badawczych i projektowych. Socjolog powinien umieć odnaleźć się w różnorodnym zawodowo środowisku specjalistów i ekspertów.

Problemy kariery i rozwoju zawodowego w opiniach absolwentów socjologii

Problemom losów zawodowych i karier absolwentów socjologii poświęcone są cztery artykuły. Pierwszy — autorstwa Justyny Sarnowskiej i Izabeli Grabowskiej — stanowi studium przypadku dotyczącego absolwentów socjologii i kulturoznawstwa Uniwersytetu SWPS. Autorki zwracają uwagę na funkcjonowanie tzw. umiejętności i kompetencji ukrytych, które wiążą się z dwustronnym transferem wiedzy i doświadczeń wynikających z uczestniczenia w obszarze pracy zawodowej i edukacji akademickiej. Samo przeplatanie się edukacji i pracy można potraktować jako cechę charakterystyczną współczesnego funkcjonowania studentów. W Polsce ten styl funkcjonowania jest zdecydowanie bardziej popularny obecnie niż w dobie gospodarki PRL, wobec czego autorki są też zainteresowane kwestiami możliwości wypracowania systemowych rozwiązań w celu wsparcia studentów dziennych, którzy decydują się zarówno na studia, jak i na aktywność zawodową.

W artykule Katarzyny Dojwy-Turczyńskiej podjęte są kwestie przyczyn determinujących wybór kierunku studiów socjologicznych na przykładzie badań studentów Uniwersytetu Wrocławskiego. Autorka zwraca uwagę na problem dewaluacji dyplomów, na kwestie troski i inicjatywy pracowników naukowo-dydaktycznych w zakresie kształcenia socjologów, a także na oczekiwania studium, zorientowane głównie na zdobycie umiejętności praktycznych, mniej zaś na poszerzenie wiedzy teoretycznej. Rozważania te są oparte na badaniach własnych autorki.

Olga Tytko porusza problemy dróg zawodowych absolwentów socjologii studiów licencjackich i magisterskich. Autorka opiera swoje rozważania przede wszystkim na badaniach własnych, w powiązaniu z danymi Biura Karier Studenckich Uniwersytetu Śląskiego, starając się ocenić przydatność wykształcenia socjologicznego do aktywności i karier zawodowych.

Część dotyczącą kariery i rozwoju zawodowego socjologów wieńczy artykuł Dominiki Polkowskiej, która koncentruje się na charakterystyce zawodu socjologa oraz porusza problemy jego rynkowego funkcjonowania w kontekście tożsamości zawodowej absolwentów socjologii i problemów pracy precarnej. Na uwagę zasługuje podkreślona długotrwała autorefleksja socjologów nad ich rynkowym funkcjonowaniem, a także warunkami, które decydują o wzroście ich znaczenia. W tym kontekście socjolodzy z jednej strony mają szansę na bardzo dobre wynagrodzenia i wysokie stanowiska (dyrektorów do spraw personalnych czy marketingowych), a z drugiej strony są potencjalnie narażeni na stykanie się z typową pracą precarną (wykonywaną przez wynajmowanych ankieterów). Ogólnie jednak można zauważyć, że „socjologia bardzo korzysta na tym, że pojawił się rynek jako taki, a w szczególności rynek pracy” (Kozek, 2009, s. 119).

Socjologdy w obszarze rynku pracy i zarządzania personelem

Problemy karier socjologów pozostają w bezpośrednim związku z kondycją socjologii i z jej potencjałem opisu rynku pracy jako pomocnego w zarządzaniu personelem, a także z zakresem ról i stawianych przed socjologami wyzwań. Rozważania poświęcone tym zagadnieniom podejmuje w swym artykule Adam Mrozowicki. Koncentruje się na socjologicznej perspektywie analiz stosunków pracy w Polsce i dokonuje krótkiego przeglądu zakresu zainteresowań badawczych socjologów reprezentujących ten obszar badań. Autor odwołuje się do klasyfikacji ról socjologów w ujęciu Michaela Burawoya i zgodnie z tym ujęciem rozważa ich role, w tym te praktyczne, akademickie, publiczne i krytyczne. Podkreśla różnorodność teoretyczną i metodologiczną socjologicznych analiz stosunków przemysłowych oraz stały przyrost badań w tym zakresie.

Z tekstem tym mocno koresponduje artykuł napisany przez Ewę Giermanowską, poświęcony już nie tylko stosunkom przemysłowym, ale także socjologii pracy, jej rozwojowi i dzisiejszym dylematom. Autorka zastanawia się nad ryzykiem, jakie łączy się z socjologią zaangażowaną, w tym z jej współczesnym podporządkowaniem się neoliberalnym koncepcjom życia społecznego. Nawiązując do badań Adama Podgóreckiego, szczególną uwagę poświęca trzem rolom socjologów — ekspertów, badaczy i działaczy społecznych, jak również specjalistom do spraw społecznych i personalnych. Role te przenikają się w częstych dziś formach pracy socjologów jako instytucjonalnych specjalistów do spraw społecznych i personalnych, a zarazem realizatorów szkoleń i animatorów sieci społecznych.

Rafał Muster przeprowadza analizę zatrudnienia absolwentów socjologii na współczesnym rynku pracy, co wiąże się z kwestią dostosowania podaży zasobów pracy do poziomu popytu na określone kategorie wykształcenia. Badacz zauważa, że w przypadku socjologów można dostrzec wysokie wskaźniki ich nadwyżkowości w stosunku do popytu, odnotowane w raportach publicznych służb zatrudnienia. Jego zdaniem, taki statystyczny obraz zjawiska nie oddaje jednak realiów rynku pracy ani faktycznego poziomu zatrudnienia absolwentów socjologii. Autor dość obszernie omawia kwestie ograniczeń danych sprawozdawczych i na przykładzie szacowania sukcesu aktywizacji zawodowej socjologów dokumentuje problemy metodologii wyodrębniania zawodów deficytowych i nadwyżkowych.

Monika Żak również polemizuje z obiegową opinią traktującą socjologów jako kategorię pracowników szczególnie narażonych na bezrobocie. Autorka wiąże sytuację zawodową absolwentów socjologii z ich specyficznymi kompetencjami społecznymi, które pozwalają im znaleźć miejsce pracy przeważnie w działach personalnych. W tym sensie rozważania te pokazują, że gospodarka rynkowa doby postfordowskiej z jednej strony nie gwarantuje socjologom stabilnego zatrudnienia, ale z drugiej strony oferuje wiele nowych wyzwań i szans zatrudnienia.

Problemy wyzwań gospodarki postfordowskiej podejmuje także Łukasz Trembaczowski, który koncentruje się na roli socjologa związanej z analizą

oceny elastyczności polskiego rynku pracy w opinii pracodawców. Autor ogólnie odwołuje się do kwestii sporu w zakresie tej elastyczności między pracodawcami i związkami zawodowymi, a następnie przedstawia badania empiryczne dotyczące opinii jednej ze stron stosunków pracy. Na uwagę zasługuje zwłaszcza problem tzw. elastyczności nieformalnej, która często wiąże się z łamaniem praw pracowniczych, co wskazuje też na demaskatorską rolę socjologów w analizach rynku pracy.

Na potrzeby zarządzających w zakresie organizacji pracy ludzi zwraca uwagę Jacek Korski, który w swym artykule odwołuje się do traktowania biznesu jako sztuki prowadzenia wojny. Ciekawe i zastanawiające są jego uwagi dotyczące deficytów wiedzy zarządzających w zakresie możliwości wykorzystania badań i analiz socjologicznych w praktyce funkcjonowania firm, a także rozwiązywania sporów zbiorowych w obliczu poważnych konfliktów i kryzysów. Dodatkowo autor wskazuje obszary, w jakich socjologia powinna stanowić pomoc dla menedżerów, choć właśnie co najmniej nie w pełni realizuje to zadanie. Z tej perspektywy widoczna jest zatem konieczność popularyzacji wiedzy socjologicznej, czym powinni zająć się przede wszystkim sami socjolodzy.

Kapitał kulturowy socjologów a ich tożsamość

Do pojęć często obecnych w dyskursie publicznym należy „kapitał ludzki” (Warczok, 2010), ale w analizach socjologicznych bardziej użyteczne wydaje się pojęcie i koncepcja „kapitału kulturowego”. Koncepcja ta ma też znaczenie w kontekście tożsamości socjologów.

Część poświęconą temu zagadnieniu rozpoczyna tekst Kariny Erenkfeit i Antoniny Doroszewskiej na temat tożsamości socjologów medycyny. Autorki zastanawiają się nad tym, jak na współczesnym rynku pracy w Polsce funkcjonują socjolodzy medycyny, a także nad problematyką ich zawodowej tożsamości. Zwracają uwagę na typy aktywności socjologów medycyny i czynniki jej sprzyjające, w tym na instytucjonalne i badawcze zaplecze tej subdyscypliny.

Piotr Czakon podejmuje temat kapitału społeczno-kulturowego studentów Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Porusza kwestie teoretyczne dotyczące problemów ujmowania kapitału studentów, następnie prezentuje badania własne. Szczególnie interesująca jest zaproponowana perspektywa analiz odnajdywania się młodzieży na rynku pracy i napotykanych przez nią trudności, które autor wiąże właśnie ze specyfiką cech kapitału społeczno-kulturowego, a co istotne — bardzo widoczna jest tu inspiracja teoriami badawczymi Pierre’a Bourdieu.

Marcin Gacek przedstawia w swoich rozważaniach fundamentalny problem współczesnej socjologii polityki, który wiąże się z trafnością i rzetelnością prowadzonych sondaży oraz z iluzją możliwości odizolowania badaczy od polityki i gospodarki. Przypomina, że socjolog jest zarazem obywatelem wypełniającym swoje zawodowe

powołanie. Autor odwołuje się do dorobku Raymonda Arona i jego trzech założeń metodologicznych dla socjologii polityki, a także do idei społeczeństwa obywatelskiego. Zwraca uwagę na problemy wykorzystania umiejętności socjologicznych w badaniach opinii publicznej, jak również na dylematy, przed którymi stają sami socjologowie, kiedy podejmują analizy w obszarze polityki. Autor sięga do budzących wiele sprzecznych emocji przykładów współczesnej sytuacji politycznej w Polsce.

W kontekście pytania, kim jest socjolog dziś, można też prowokacyjnie zapytać, czy w aspekcie czysto językowym jest to podejście męskocentryczne i w jakim stopniu może się ono łączyć z wrażliwością genderową. Odpowiedź na tak postawiony problem daje artykuł Olgi Czeranowskiej, która z założenia sięga do perspektywy genderowej i zastanawia się nad związkiem prestiżu zawodowego socjologów z płcią. Autorka odwołuje się do badań własnych i wskazuje (na przykładzie absolwentek socjologii) bariery obniżające szanse kobiet na osiągnięcie wysokich pozycji w hierarchii prestiżu zawodowego na rynku pracy, w relacji do karier w konkretnej grupie zawodowej i w aspekcie prestiżu indywidualnego.

Wyzwania socjologii XXI wieku

W ramach analiz współczesnej kondycji socjologii można zwracać uwagę na wyzwania, przed jakimi staje ta dyscyplina w XXI wieku. Wyzwania te łączą się z kwestiami rozwoju techniki i postępującą globalizacją. Na współczesny charakter studiów socjologicznych istotnie wpływa uczestnictwo Polski w strukturach Unii Europejskiej i wynikająca z tego współpraca międzynarodowa. Związane jest to nie tylko z promowanym przez UE programem Erasmus, ale także z otwieraniem specjalistycznych kierunków dających socjologom możliwość pracy poza granicami Polski. Jedną ze ścieżek wspierania nowoczesnych karier socjologów jest wprowadzona w Instytucie Socjologii UŚ w Katowicach na studiach drugiego stopnia specjalność o nazwie „kariery europejskie w administracji i biznesie”. W ramach tej specjalności oraz zajęć prowadzonych w Studium Pracy Socjalnej standardem jest współpraca z zachodnimi wykładowcami. Instytut Socjologii UŚ staraniem zastępcy dyrektora Roberta Pyki, w partnerstwie z Agence Universitaire De La Francophonie uruchomił Akademickie Centrum Sukcesu (AkCeS, <http://www.akces.us.edu.pl/o-centrum.html>). W ramach tej placówki oferowane są kursy i zajęcia z cieszącymi się sympatią i uznaniem wykładowcami z Francji, m.in. z Sébastienem Bauvet, przy wsparciu Renaty Jankowskiej, która zajmuje się także koordynacją tych kursów. Tego typu specjalności i nowe instytucje współpracy umożliwiają studentom socjologii ciekawe staże, nie tylko w instytucjach państwowych czy placówkach dyplomatycznych, ale także w międzynarodowych przedsiębiorstwach w Polsce i za granicą. W tym wypadku socjologowie mogą więc wykorzystać swoją wiedzę z zakresu komunikacji kulturowej i funkcjonowania pracowników reprezentujących różne typy kultur narodowych. Współpracę akademicką i wymianę międzynaro-

dową pracowników oraz studentów Instytutu Socjologii UŚ w ramach programu Erasmus+ koordynuje Katarzyna Ponikowska-Cichosz.

Nawiązując do bogatej oferty edukacyjnej i możliwości aktywnego kształtowania programu studiów socjologicznych, odwołaliśmy się również do doświadczeń samych studentów. Popularność nowoczesnych technik komunikacji oraz łatwość dostępu do Internetu stymuluje rozwój badań sieciowych i socjologii wizualnej. Wzmacniane są umiejętności graficznej ekspresji świadomości społecznej. Z tego względu zaproponowano studentom socjologii udział w sesji posterowej, która miała służyć skrótowemu prezentowaniu socjologicznych wyobrażeń o dziedzinie ich studiów z perspektywy jej przydatności zawodowej. Kwestie te okazały się warte uwagi, przyniosły bogaty materiał ikonograficzny i tym samym stały się przedmiotem refleksji socjologicznej. Rafał Cekiera i Sławomira Kamińska-Berezowska analizują materiał wizualny zgromadzony w ramach zajęć ze studentami socjologii, zachęconymi do grupowych prezentacji ich wyobrażeń o roli socjologii i postrzeganiu szans zawodowych i karier socjologów na rynku pracy. Autorzy prezentują treści zawarte w pracach studentów jako swoiste sposoby odwzorowywania i kreowania rzeczywistości. Z uwagi na wzrastającą popularność sesji posterowych ich rola jest również warta poddania refleksji metodologicznej. Przykłady posterów i plakatów zamieszczamy w aneksie w celu pełniejszego zobrazowania wyobrażonych studenckich koncepcji możliwego dziś bycia użytecznym zawodowo socjologiem.

W dobre praktyki sprzyjające łączeniu świata akademickiego ze światem gospodarki wpisuje się Biuro Karier Uniwersytetu Śląskiego, którym kieruje Agnieszka Dunaj (zob. <http://www.bk.us.edu.pl/>). Biuro to pomaga studentom i absolwentom Uniwersytetu Śląskiego, a w przypadku socjologów można mówić o pewnej specyfice, bo — jak zauważyła A. Dunaj — „mocną stroną absolwentów socjologii jest brak wąskiej specjalizacji, co oznacza, że wiele branż i wiele stanowisk pracy jest dla nich dostępnych. Wśród kategorii stanowisk pracy najczęściej socjologów poszukuje się do działów zarządzania zasobami ludzkimi, działów marketingu, *public relations* i sprzedaży, a więc wszędzie tam, gdzie wymagana jest znajomość zachowań ludzkich. Coraz częściej pojawiają się także ogłoszenia, w których poszukuje się socjologów do działów analiz, gdzie wymagane są umiejętności realizacji różnego rodzaju badań o charakterze statystycznym. [...] Pracownik socjolog to najczęściej osoba, która jest świadoma i potrafi wykorzystać procesy zachodzące w ogólnie pojętej kulturze. Ma więc duży potencjał w zakresie innowacyjności, diagnozowania obszarów wymagających zmiany, a jednocześnie wielu socjologów wykazuje się dobrze rozwiniętą umiejętnością pracy w zespole oraz kompetencjami komunikacyjnymi. Dzięki temu sprawdzają się zarówno na stanowiskach specjalistycznych, jak i menedżerskich”¹. Ponownie podkreślone są zatem cechujące socjologów wysokie kompetencje kulturowe i komunikacyjne.

¹ Opinia Agnieszki Dunaj z Biura Karier UŚ, sformułowana w 2016 roku na potrzeby niniejszych rozważań.

Uwagi końcowe

Reguły gospodarki rynkowej w Polsce otworzyły socjologom wiele szans na rynku pracy zawodowej, gdyż mogą oni znaleźć zatrudnienie nie tylko w działach personalnych firm, lecz także w ośrodkach badań opinii publicznej czy w działach marketingu przedsiębiorstw lub instytucji publicznych. Autorzy przedstawionych w niniejszym tomie artykułów dostrzegają jednak również zagrożenia związane ze współczesnym funkcjonowaniem socjologów. Wiąże je przede wszystkim z komercjalizacją życia społecznego, sprzyjającą tzw. efektowi zleceniodawcy w sensie badań sondażowych, uwikłanych nie tylko w opisywanie, ale także w kreowanie rzeczywistości. W tym sensie trzeba widzieć socjologów nie tylko jako specjalistów w dziedzinie badań społecznych, lecz także jako „zwykłych zjadaczy chleba” i obywateli.

Prezentowana publikacja jest kolejnym przejawem potrzeby ciągłej refleksji nad samą socjologią i jej znaczeniem w zmieniającym się społeczeństwie, w tym nad wagą kondycji i roli społecznej socjologów. Jest to potwierdzenie szczególnego statusu socjologów jako uczestników życia społecznego i jego analityków, a zatem — parafrazując słowa Petera Bergera (1988) — można powiedzieć, że wiąże się to z dynamicznym napięciem pomiędzy „socjologiem w społeczeństwie” a „społeczeństwem w socjologu”. Zamieszczone w tomie teksty adresujemy do Czytelników wrażliwych na znaczenie dobrze uprawianej socjologii oraz do socjologów dobrze wykształconych do budowania świadomości obywatelskiej i kształtowania wysokiej kultury zawodowej we wszystkich środowiskach pracowniczych, które wesprzeć może nasza dyscyplina naukowa.

Literatura

- Berger P., 1988: *Zaproszenie do socjologii*. Przeł. J. Stawiński. Warszawa: PWN.
- Bourdieu P., Passeron J.-C., 1990: *Reprodukcja: elementy teorii systemu nauczania*. Przeł. E. Neyman. Warszawa: PWN.
- Czekaj K., 2007: *Socjologia szkoły chicagowskiej i jej recepcja w Polsce*. Katowice: Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa.
- Giddens A., 2012: *Socjologia*. Wyd. 2. uzup. Przeł. A. Szulżycka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kozek W., 2009: *Szanse socjologa na rynku pracy. Z Wiesławą Kozek rozmawia Adam Ćwikliński*. W: *Po co nam socjologia? Książka dla kandydatów na studia socjologiczne i studentów*. Rozmowy opracowali T. Kukołowicz i in. Warszawa: Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, Fundacja na rzecz Warsztatów Analiz Socjologicznych.
- Kukołowicz T. i in., 2009: *Po co nam socjologia?* Warszawa: Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, Fundacja na rzecz Warsztatów Analiz Socjologicznych.

- Szafranec K., Winclawski W., 2013: *Socjologia w szkołach wyższych w Polsce. Kształcenie socjologów i nauczanie socjologii po 1989 roku*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Warczuk T., 2010: *Kapitał ludzki — dekonstrukcja pojęcia*. W: A. Bartoszek, K. Czekał, red.: *Aktywizacja kapitału ludzkiego — dylematy teorii a praktyka małych i średnich miast*. Katowice: Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa, Agencja Artystyczna PARA.
- Weber M., 2010: *Etyka protestancka a duch kapitalizmu. Protestantkie „sekty a duch kapitalizmu”*. Przeł. B. Baran, J. Miziński. Warszawa: Wydawnictwo Aletheia.
- Wódz K., Kowalczyk B., red., 2014: *Organizowanie społeczności. Modele i strategie działania*. Katowice: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich.

Źródła internetowe

- <http://otawagroup.pl> (data dostępu: 22.04.2016).
- <http://otawagroup.pl/tomasz-otawa-ekspertem-pim.html> (data dostępu: 22.04.2016).
- <http://www.bk.us.edu.pl/> (data dostępu: 22.04.2016).
- <http://www.akces.us.edu.pl/o-centrum.html> (data dostępu: 22.04.2016).